

СТАН ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ ЗАХІДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ УКРАЇНИ

Виконано оцінювання стану деревних ресурсів Західного економічного району України (Волинська, Львівська і Рівненська обл.). Встановлено систему базових індикаторів для такої оцінки і запропоновано заходи зі стабілізації використання місцевих деревних ресурсів лісу. Базовий індикатор лісистості досить однотипний для всіх трьох областей і знаходиться в межах задовільного стану природного потенціалу лісистості регіону, що свідчить про високий природний потенціал лісових ресурсів Західного економічного району України.

Ключові слова: лісові ресурси, запас, приріст, лісистість, відновлення лісу, рекреація.

Вступ. До Західного економічного району (ЗЕР) належать північно-західні області України, зокрема Волинська, Львівська і Рівненська області, які мають значні лісові ресурси. Тому стан цих ресурсів і масштаби їх використання мають важливе економічне й екологічне значення для всієї держави. Враховуючи, що лісові ресурси – одна з найважливіших складових природних ресурсів, лісові екосистеми мають не лише економічне значення в життєдіяльності суспільства, а й виконують важливі функції у природному середовищі [1, 4, 10].

Роль лісових екосистем на території ЗЕР залишаються координуючою впродовж тисяч років, бо сам регіон належить до природно-географічної зони (Карпати, Полісся і Лісостеп), у якій лісові ландшафти завжди були корінними, автохтонними біогеоценозами [6, 7]. Тому в умовах інтенсивного розвитку виробничої сфери не можна забувати про економічне та екологічне значення місцевих лісових ресурсів, розглядаючи їх у сукупності загальнодержавних і загальноєвропейських цінностей.

Загальна площа лісового фонду України станом на 1.01.2009 р. становить 10 782 тис. га [12], у т.ч. вкрита лісом – 8,6 тис. га (з них державних – 7,6 тис. га). Кооперативні та спеціальні ліси займають 1 885 тис. га. Однак вони малопродуктивні. Решта площі припадає на водні плеса, рілля, сіножаті. Гірські ліси становлять 21,8 % лісового фонду. Україна в Європі володіє одним з найбільших лісових масивів за площею лісів в межах держави [5].

Методика та матеріали. Важливою характеристикою лісового фонду є показник лісистості території. Його встановлюють за формулою

$$R_L = S_L/S_a,$$

де: R_L – показник лісистості (%); S_L – площа регіону, вкрита лісами (тис. га); S_a – загальна площа регіону (тис. га).

Результати та обговорення. Показник лісистості в Україні, як це не прикро виглядає поруч із загальною площею вітчизняних лісів, є найнижчим серед європейських країн і становить, пересічно, лише 15,6 % проти 30 % в Європі [2]. Для порівняння, в інших державах він становить: у країнах колишньої Югославії – 41,1; у Болгарії – 34,4; у Польщі – 28,3; у Румунії – 28,1; у Німеччині – 29,0; в Угорщині – 18,0 %. Причина низького рівня лісистості України – у надмірній інтенсивності експлуатації лісів і, на жаль, у низькому рівні культури лісокорис-

тування. Оптимальний рівень лісистості, науково обґрунтований для нашої держави з розрахунку на її географічне розміщення та кліматичні умови, повинен становити 20 % [9, 11].

Лісистість України неоднорідна, бо держава розташована у двох рослинно-кліматичних поясах: лісовому і степовому. Тому лісистість різних регіонів сильно відрізняється. У Карпатах цей показник найвищий – 34 %. Досить високою лісистістю відзначаються також Крим (32 %) і Полісся (29 %). У лісостепових районах лісистість не перевищує 11, а у степових – 3 %. Найбільш заліснені Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Житомирська, Волинська і Чернівецька області. Таким чином, територія ЗЕР належить до найбільш заліснених в Україні.

Ліси території ЗЕР. Відповідно до географічного розміщення ЗЕР площа лісів тут досить значна і становить понад 2 244 тис. га (табл. 1). Вона приблизно рівнозначна у складі всіх трьох областей, хоч ліси зосереджені найбільше у північних поліських і південно-західних районах Карпат.

Табл. 1. Площа лісів Західного економічного регіону (станом на 01.01.2009 р.)

Категорії площ	Площа лісів, тис. га			
	Волинська область	Львівська область	Рівненська область	Разом
Площа лісів	697,3	694,9	857,7	2249,9
у т.ч. Держлісфонду	477,7	584,4	703,9	1776,0
- Мінагрополітики	186,8	86,7	141,7	415,2
- Міноборони	3,5	-	12,1	15,6
- ПЗФ	29,3	23,8	-	53,1

Динаміка лісового фонду за основними землекористувачами протягом останніх двох ревізійних періодів залишається відносно стабільною (рис. 1), що є позитивним чинником для збереження лісових ресурсів.

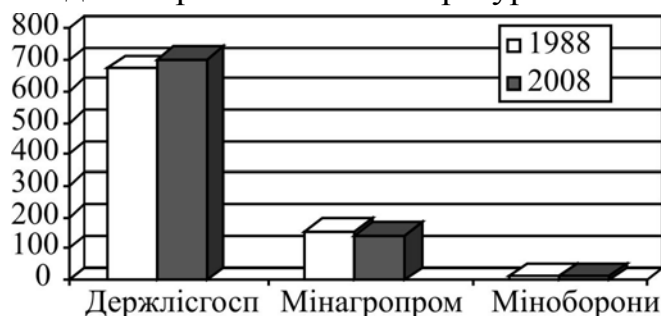

Рис. 1. Динаміка лісового фонду за лісокористувачами, у тис. га

Під час визначення інтегрального індикатора якісного складу лісових ресурсів, враховували набір базових індикаторів (рис. 2) слід зазначити, що до поняття лісові ресурси ми долучили ценотичне значення відповідних природних ландшафтів без виділення в їх складі головного, побічного та рекреаційного лісових продуктів [8].

Поширення лісів на території північно-західних областей належить до блоку наявності лісового ресурсу в регіоні. Для відбору базових індикаторів було обрано по два показники, які найкраще характеризують стан лісових ресурсів у регіоні. Аналіз базових індикаторів дав змогу провести моніторинг стратегії лісокористування в регіоні.

Поширення лісів під час обрахування інтегрального індикатора лісових ресурсів встановлювали за показником лісистості території. Він указує частину площі

(її відсоток), зайнятої лісовими насадженнями. На території ЗЕР лісистість досить висока (32,8 %), якщо її порівнювати з пересічним показником лісистості на Україні (14,5 %). Зазначимо, що рівень лісистості регіону є одним з найвищих в Україні, що свідчить про високий біологічний потенціал місцевих лісових ресурсів.

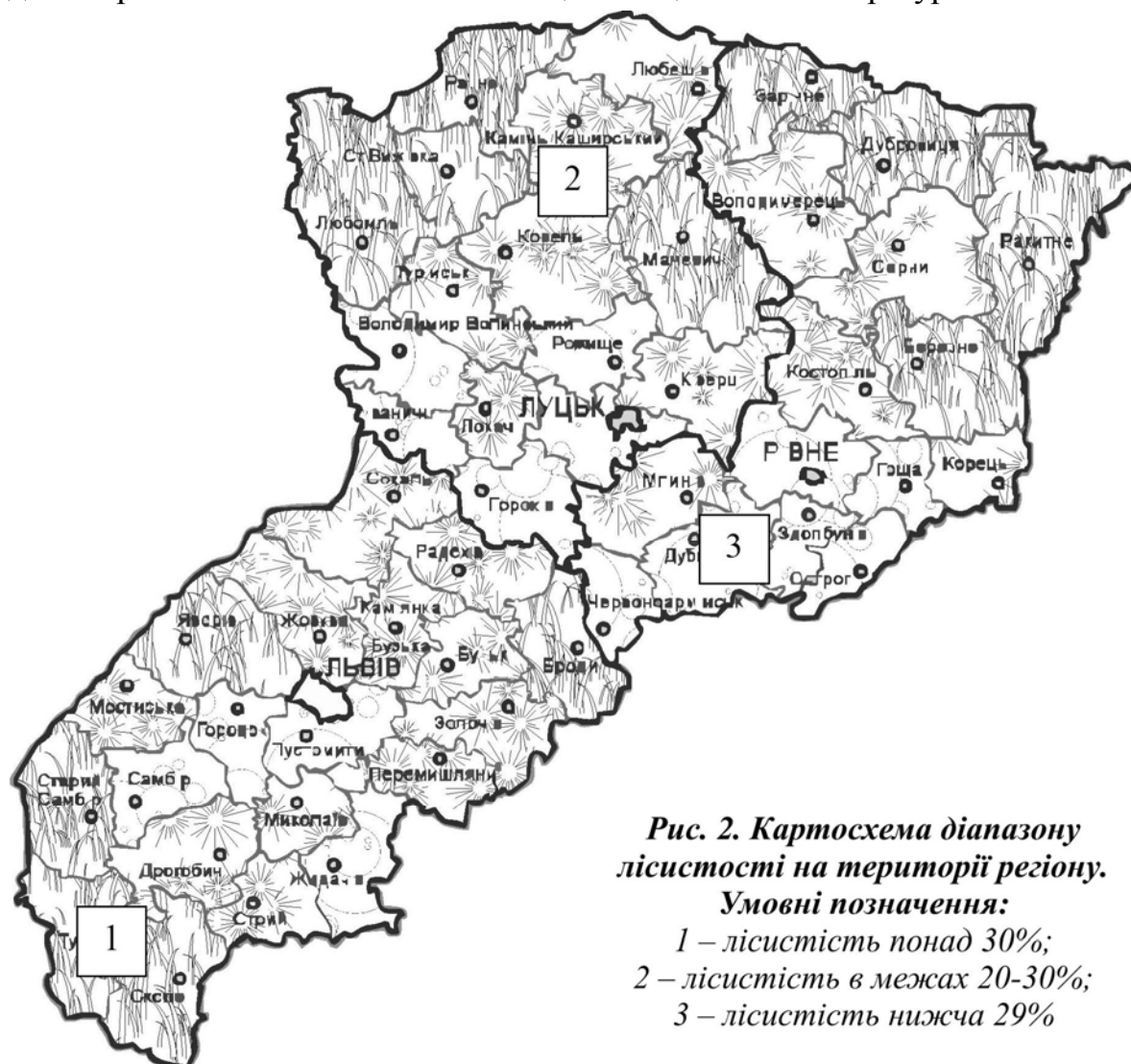

Рис. 2. Картохема ділянки лісистості на території регіону.

Умовні позначення:

- 1 – лісистість понад 30%;
- 2 – лісистість в межах 20-30%;
- 3 – лісистість нижча 29%

Але лісистість істотно змінюється залежно від географічного розміщення окремих районів. Зокрема, у районах Карпат вона може досягати 46 (у Старосамбірському) і навіть 71 % (у Сколівському районі). У лісостепових районах лісистість, навпаки, знижується до 13-17 % (Острозький, Горохівський або Пустомитівський райони), тобто наближується або навіть стає меншою від пересічного показника лісистості в державі. Тому на картосхемі (рис. 2) наявність лісових ресурсів істотно різниться за адміністративним поділом території ЗЕР.

З іншого боку, показник лісистості території є динамічним і залежить від системи господарювання в регіоні. Зокрема, він істотно змінювався у післявоєнний період, що було пов'язано із станом господарства та його відбудовою протягом цих десятиріч (табл. 2).

Згідно з виконаним авторським аналізом, показник лісистості за післявоєнний період істотно зріс у всіх областях регіону, а найбільше – на території Волині, де він збільшилась за цей час мало не вдвічі. Це свідчить про позитивну тенденцію заліснення низькопродуктивних площ, яку здійснювала і продовжує здійснювати мережа обласних управлінь лісового господарства.

Табл. 2. Динаміка лісистості на території ЗЕР у повоєнний період

Область	Роки				
	1946	1956	1973	2000	2008
Волинська	17,2	23,1	31,7	31,2	30,6
Львівська	24,9	24,0	26,1	26,5	31,8
Рівненська	28,5	30,9	34,3	35,3	36,0

Під час оцінювання базового індикатора лісистості території ми врахували параметри оптимальних значень показника для окремих географічних зон. Так, для Полісся оптимальна лісистість становить 40, для Карпат – 55-60, а для Лісостепу – 20 % [2, 3]. Це свідчить, що оцінювання базового індикатора лісистості необхідно проводити на рівні адміністративних районів відповідно до оптимальних значень показника зони. Потім індикаторні показники було обчислено для кожної з областей ЗЕР. Згідно з уніфікованою вимірною шкалою, ми показали їх на прикладі діаграми (рис. 3).

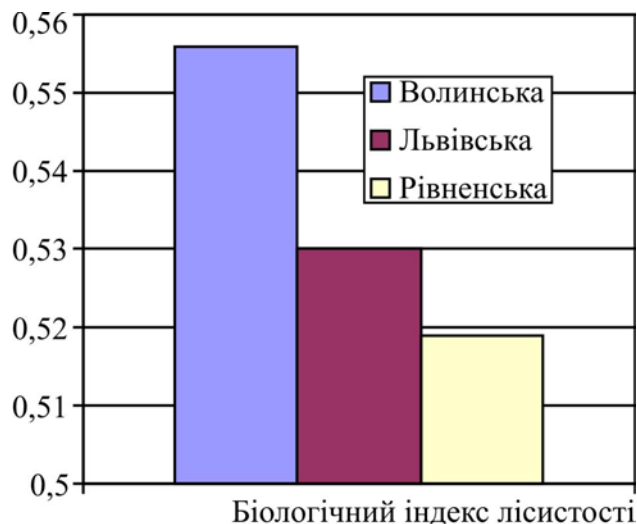

Рис. 3. Діаграма базового індикатора лісистості північно-західних областей

Після узагальнення матеріалів аналізу лісових ресурсів ми склали схему порайонного рівня інтегральних індикаторів стану місцевих лісів (рис. 4). Інтегральні індикатори стану лісових ресурсів змінюється в межах від 0,1 до 0,7. Це значить, що в регіоні, де площа лісів одна з найбільших в Україні, не має жодного району, де б цей природний ресурс відповідав би оптимальному рівню розвитку за уніфікованою шкалою. Як уже було зазначено вище, такий стан пов'язаний з виснаженням місцевих лісових ресурсів, а разом з ними і виснаженістю самих лісових масивів.

Дещо кращою залишається ситуація на Поліссі, де 5 районів Волинської та 2 райони Рівненської областей мають показники ІЛ понад 0,6, що відповідає сприятливому розвитку за уніфікованою шкалою. Подібну оцінку дістали лісові ресурси Турківського і Сколівського районів Львівщини, де ліси теж збереглися краще.

У зоні Полісся стан лісів в інших адміністративних районах обох областей ми визначили як задовільний (показники ІЛ коливаються в межах 0,4-0,6). Таку ж ситуацію ми виявили у трьох районах Львівщини (Старосамбірському, Мостиському і Жовківському), де лісові насадження за структурою і запасами теж залишаються високопотенційними.

І все ж більша частина Львівської, а також південна частина Волинської та Рівненської областей мають виснажені лісові насадження, ІЛ в яких нижчий 0,4. Найгіршою є ситуація з лісовими ресурсами у вісьмох районах (Пустомитівському, Городецькому і Самбірському на Львівщині; Луцькому на Волині; Здолбунівському, Острозькому, Гощанському і Радивилівському на Рівненщині), де показники ІЛ значно нижчі за 0,2.

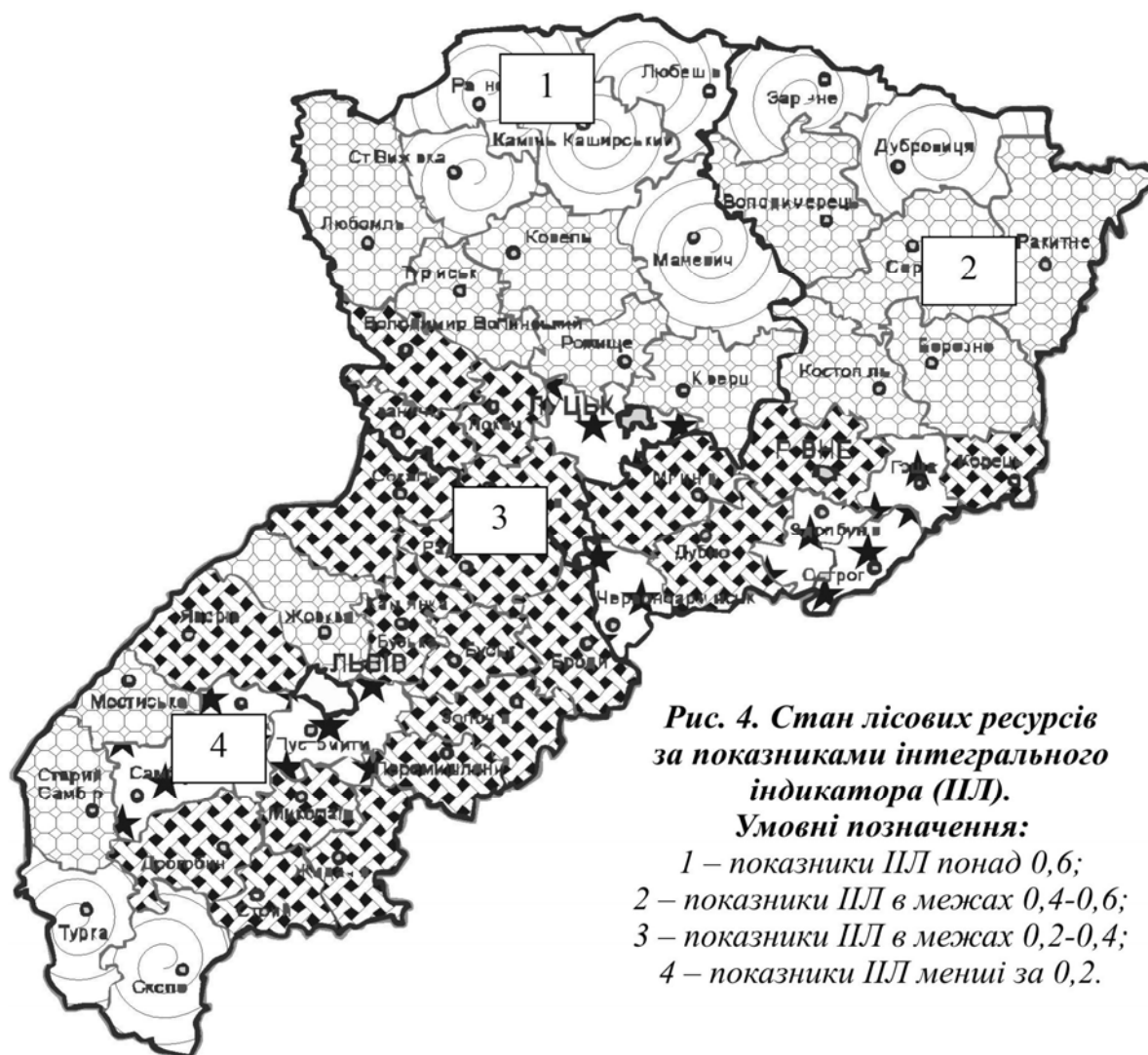

Рис. 4. Стан лісових ресурсів за показниками інтегрального індикатора (ІІ).

Умовні позначення:

- 1 – показники ІІ понад 0,6;
- 2 – показники ІІ в межах 0,4-0,6;
- 3 – показники ІІ в межах 0,2-0,4;
- 4 – показники ІІ менші за 0,2.

Висновки. Таким чином, базовий індикатор лісистості досить однотипний для всіх трьох областей і перебуває в межах задовільного стану природного потенціалу лісистості регіону (задовільний стан індикатора передбачає показники в межах 0,4-0,6). Це свідчить про високий природний потенціал лісових ресурсів у регіоні.

Література

1. Бондар В.С. Комплексне використання і охорона лісів / В.С. Бондар, Д.А. Телішевський. – К. : Вид-во "Урожай", 1985. – 184 с.
2. Генсірук С.А. Принципи збалансованого природокористування та природовідновлення у лісогосподарському виробництві / С.А. Генсірук, Л.І. Копій // Збалансоване природокористування та природовідновлення. – К. : Вид-во ВЕЛ, 2008. – С. 12-14.
3. Дроздовский Э.Е. Совершенствование прогнозирования и планирования ресурсопользования : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. биол. наук: спец. 03.00.05. – Ленингр. гос. ун-т. – Л., 1982. – 38 с.
4. Дылис Н.В. Основы биоценологии / Н.В. Дылис. – М. : Изд-во МГУ, 1978. – 152 с.
5. Коржов В.Л. Оптимальна транспортна мережа у лісфонді як фактор екологічної стабільності та сталого природокористування / В.Л. Коржов // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.3. – С. 201-207.
6. Медведєв В.В. Стан робіт з моніторингу ґрунтів в Україні / В.В. Медведєв, Т.М. Лактіонова // Екологічний вісник. – 2003. – № 5-6 (15-16). – С. 8-10.
7. Мееровский А.С. Деградация торфяных почв Полесья: экологические, экономические и социальные проблемы / А.С. Мееровский, Ч.А. Романовский. – Минск : Ин-т мелиорации и луговодства НАН Беларуси, 2003. – 220 с.
8. Новицький В.Є. Економічні ресурси цивілізаційного розвитку / В.Є. Новицький. – К. : Вид-во НАУ, 2004. – 268 с.

9. Седов С.П. Основы экологической безопасности / С.П. Седов. – М. : Изд-во "Знание", 1993. – 230 с.
10. Судо М. Геоэкология / М. Судо. – М. : Изд-во МНЭПУ 1999. – 116 с.
11. Хорунжий П.Д. Водопровідні системи і споруди / П.Д. Хорунжий, О.А. Ткачук. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1999. – 229 с.
12. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.eceat.org>.

Бальковский В.В., Лысак Г.А. Состояние лесных ресурсов Западного экономического района Украины

Выполнено оценивание состояния древесных ресурсов Западного экономического района Украины (Волынская, Львовская и Ровенская обл.). Установлена система базисных индикаторов для такой оценки и предложены мероприятия по стабилизации использования местных древесных ресурсов леса. Базовый индикатор лесистости достаточно однотипен для всех трех областей и находится в пределах удовлетворительного состояния естественного потенциала лесистости региона, который свидетельствует о высоком естественном потенциале лесных ресурсов Западного экономического района Украины.

Ключевые слова: лесные ресурсы, запас, прирост, лесистость, возобновление леса, рекреация.

Balkovskiy V.V., Lysak G.A. State wood resources of Western Economic District of Ukraine

The estimation of the state of wood resources of the Western economic district of Ukraine is conducted (Volhynia, Lviv and Rivne reg.). The system of base indicators is set for such estimation and measures are offered for stabilizing of the use of local forest wood resources. Basic wood indicator is of the same type for all three areas and is within the limits of the satisfactory state of natural self-potential of wood in the region which shows the high natural self-potential of wood resources of the Western economic district of Ukraine.

Keywords: wood resources, supply, increase, proceeding in the forest, recreation.

УДК 582.46:581.192. Доц. В.І. Баранов¹, канд. біол. наук; проф. М.М. Гузь²,
д-р с-г. наук; здобувач А.О. Остудімов²;
здобувач С.В. Ржепецька³; студ. Х.І. Скрипець¹

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ – ІНДИКАТОРИ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НАСІННЯ ГІНКГО ДВОЛОПАТЕВОГО

Визначено біохімічні показники насіння гінкго дволопатевого з різних кліматичних зон України, яке відрізнялось за проростанням. Показано, що аналіз здатності насіння до проростання потрібно проводити за комплексом показників (вміст жиру, вуглеводів, білків та фенольних сполук), які найбільш істотно відрізнялись у життєздатного і нежиттєздатного насіння.

Ключові слова: гінкго дволопатево (*Ginkgo biloba*), насіння, життєздатність, біохімічні показники.

Вступ. Гінкго дволопатево (*Ginkgo biloba* L.) – це релікт далекого минулого, представник рослинності, яка існувала 125-400 млн років тому, "жива скам'янілість", як сказав про нього Чарльз Дарвін. Це єдиний сучасний представник класу Гінкгові (*Ginkgoopsida*), єдиного у відділі Гінкговидні (*Ginkgophyta*). У природних умовах гінкго трапляється лише в Китаї, але у наш час його широко культивують в помірній зоні Землі, де клімат досить м'який [14-15]. Вперше

¹ Львівський НУ ім. Івана Франка;

² НЛТУ України, м. Львів;

³ ЗАТ Львівська кондитерська фірма "Світоч"